

УДК 159.922.76-056.26:316.472

Н. М. Калька,
Я. І. Цибрівський

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНТЕГРАЦІЇ В СУСПІЛЬСТВО ЛЮДЕЙ З ВАДАМИ СЛУХУ

Досліджено психологічні особливості людей з вадами слуху та розкрито принципи їхньої інтеграції в сучасне суспільство. Зосереджено увагу на психологічних аспектах проблем соціалізації дітей з вадами слуху в освітньому середовищі та особливостях формування їхньої особистості. Охарактеризовано специфіку та проблеми інтеграції осіб з вадами слуху у соціумі.

Ключові слова: порушення слуху, люди з вадами слуху, інтеграція, адаптація, соціалізація, реабілітація, корекція, супровід.

Постановка проблеми. Особливу категорію в структурі населення становлять сьгодні особи з порушенням слуху, чисельність яких має стійку тенденцію до зростання.

За статистичними даними, до 3% населення страждає порушенням слуху такою мірою, за якої ускладнено соціальне спілкування [12, с. 63]. Зазвичай це молодь у віці від 16 до 25 років, для яких інтеграція в суспільство стає проблематичною. Ефективність задіяння в суспільстві таких осіб передбачає вдосконалення теорії й практики освіти, а також супровід осіб різного віку для їх успішної соціалізації та самореалізації.

Сучасне українське суспільство не оминає увагою вирішення вищезгаданої проблеми, тому всіма зусиллями намагається дбати за вирішення ключових проблем таких осіб, щоб вони відчували себе повноцінними громадянами і могли примножувати матеріальні та духовні цінності суспільства.

Особлива увага зосереджується на успішній інтеграції молодих людей з вадами слуху в сучасне соціальне середовище. Основні завдання охоплюють надання їм можливості навчатися, забезпечення їхньої зайнятості та реабілітації.

Стан дослідження. Проблеми вивчення інтеграції людей з вадами слуху висвітлювалися в науковій, медичній, психологічній літературі протягом багатьох років. Переважно це були зарубіжні розвідки (Д. Браун, П. Губерін, Д. Крістенсен, Т. Лірі, С. Мілгрем, Д. Фрамо). Наукова розробка тематики щодо інтеграції дітей з вадами слуху у суспільство в пострадянському просторі пов'язана з іменами педагогів, психологів, сурдопедагогів, тифлопедагогів, олігофренологів

(Г. П. Бертинь, А. А. Венгер, С. А. Зиков, В. П. Лебедєв, Н. Г. Морозова, А. Н. Наседкін, Д. І. Тарасов, О. П. Токарев).

Важливо зазначити, що за минуле десятиріччя відновили зацікавленість цією проблемою як науковці, так і практики (Н. А. Бастун, Т. Г. Богданова, Є. А. Боткіна, І. В. Добрякова, О. В. Защиренська, С. О. Лукомська, Н. В. Мазурова, М. І. Радченко), але зазвичай вони розглядають теоретичні аспекти вивчення особливостей взаємин у сім'ях із дітьми з вадами слуху і лише частково практичні.

Ми можемо стверджувати, що в Україні пошук ефективних шляхів корекційної реабілітації людей із вадами слуху набуває державного характеру: відкриваються дитячі навчальні заклади і спеціальні класи для навчання такої категорії дітей, реабілітаційні центри, клінічні відділення. Та попри це в сучасній практиці спостерігаються прогалини в інтеграції людей з вадами слуху у нинішнє суспільство, і це спонукає до глибшого дослідження обраної проблеми.

Метою статті є розкриття психологічних особливостей людей з вадами слуху та їхньої інтеграції в суспільство.

Виклад основних положень. Процес інтеграції (з *лат.* з'єднання, відновлення) являє собою об'єднання в єдине ціле раніше розрізнених частин і елементів системи на основі їх взаємозалежності і взаємодоповнюваності [8, с. 52]. Е. Гідденс трактує інтеграцію як впорядковану взаємодію між індивідами, колективними утвореннями, що заснована на стосунках відносної автономії та залежності між учасниками інтеракції [3, с. 28].

Упорядкованість як основу інтеграції розглядає Ч. Міллс, вказуючи на важливість адміністративного ресурсу, соціального контролю у досягненні цілісності суспільства [4].

Дж. Тернер плумачить інтеграцію як збиральну категорію [10]. На його думку, інтеграція як поняття включає три виміри: ступінь координації соціальних одиниць; ступінь їх символічної уніфікації і ступінь протистояння, конфлікту між ними.

Т. Парсонс, описуючи процеси інтеграції індивіда в соціальну систему, за основу цього процесу приймає інтерналізацію загальноприйнятих соціальних норм. Він доводить, що функція соціальної інтеграції забезпечується діяльністю соціальних підсистем. До того ж ядро процесу соціальної інтеграції міститься в інтерналізації культури того суспільства, де народився індивід [5, с. 474].

Інтеграцію поділяють на педагогічну і соціальну. Соціальна інтеграція – це цілеспрямований процес передачі суспільством соціального досвіду людини з урахуванням її особливостей і потреб, створення адекватних умов для цієї передачі. В результаті людина з порушен-

ням слуху, чи це дитина, підліток або юнак, включається у всі соціальні системи, призначені для здорових людей, і стає повноцінним членом суспільства.

Соціальна інтеграція – процес встановлення оптимальних зв'язків між відносно самостійними соціальними об'єктами.

Ще Л. Виготський розглядав соціальні наслідки порушеного розвитку: обмеження життєдіяльності (це зниження здатності адекватно поводитись і зниження здатності спілкуватися з оточуючими) і соціальна недостатність (порушення здатності виконувати соціальні ролі).

Найважливішим у соціальній інтеграції є принцип соціалізації, який передбачає, що людина включається у всі соціальні процеси, завдяки яким індивід засвоює та відтворює певну систему знань, норм і цінностей, що дозволяють йому функціонувати як повноправний член суспільства, освоює соціальні норми і культурні цінності.

Соціалізація охоплює: ранню соціалізацію (від народження до школи); навчання (шкільне і професійне); соціальну зрілість (трудова активність); завершення життєвого циклу (після припинення трудової діяльності).

На ранніх етапах соціальна інтеграція повинна:

- 1) мати безпосередні контакти між дітьми різних систем навчання;
- 2) ґрунтуватися на неформальній ситуації спілкування;
- 3) включати різноманітну спільну діяльність здорових дітей і дітей з порушеннями розвитку.

Один з основних чинників успішної інтеграції людей з обмеженими можливостями у суспільство – це їхнє ставлення до себе, своїх дій, найближчого оточення і наявність бажання бути інтегрованим.

Як доводять дослідження М. Ю. Суслової, аналізувати ситуацію з точки зору наслідків власної діяльності схильні 45% респондентів, а це переважно молодь, натомість люди старшого віку схильні звинувачувати оточуючих, якщо в їхньому житті відбуваються невдачі [9].

У деяких індивідів з обмеженими можливостями активізується прагнення жити серед здорових людей, що формує активність і прагнення до професійної орієнтації. Однак нерідко включення в середовище може завдавати розчарувань. Це зумовлено тим, що входження в життя нарівні з «нормальними» людьми викликає стрес, який пов'язаний з дією механізмів, описаних Ч. Кулі в теорії «дзеркального Я». Іншими словами, розчарування і небажання брати участь у житті суспільства після першого досвіду спричинені не тільки реальними

дискримінаційними практиками, але й самосприйняттям людини, яке вона переносить на контакти з оточуючими. Самі інваліди говорять про це: «Моя найзаповітніша дитяча мрія – бути, як усі. Але мене постійно розглядали, ніби я якась чудо-юдо, я завжди була (відчувала себе) «не такою» [8, с. 70].

Люди з обмеженими можливостями дуже часто прагнуть інтегруватися в суспільство. Якщо людина всіма зусиллями намагається інтегруватися у повсякденне життя, а суспільство не надає зі свого боку умов для реалізації її потреб, то вона, не зустрівши належної підтримки, поступово втрачає інтерес до життя суспільства. Причому багатьом потрібні лише схвалення і підтримка, вони, як правило, стоять на позиціях: «Не заважайте, а все інше я зроблю сам», «... хоча деякі відразу ж починають розмову з обговорення моєї «дефективності» і щиро дивуються, почувши у відповідь: «сам дефективний» [8, с. 72], «Ми, інваліди, потребуємо, щоб нас сприймали як рівних повноцінних людей, як би дивно це не звучало» [9, с. 137].

На соціальну інтеграцію в культуру однолітків впливає вік, стать і тип порушення. Чим старші діти з обмеженими можливостями, тим складніша інтеграція. Дівчатка більш позитивно ставляться до інтеграції, ніж хлопчики [3, с. 26].

Діти дорослішають, але вербальний світ не стає ближче, а звукова (словесна) мова не стає більш доступною, і проблеми спілкування супроводжують їх скрізь і завжди. Дефект слуху визначає коло друзів, вони дружать з тими, з ким можна легко, вільно і повноцінно спілкуватися. Як правило, це ті, з ким вчать в одній школі. У навчальних закладах інтернатного типу все життя її мешканців проходить у всіх на очах. Немає можливості побути наодинці. Помилки, промахи, що відхиляються від встановлених у школі правил поведінки, – все це, як «розпізнавальний знак», супроводжуватиме у дорослому житті [2, с. 13].

Таким чином, у процесі соціалізації діти з порушенням слуху «тягнуть» свої проблеми у доросле життя. Соціальними наслідками такого неправильного розвитку стають зниження здатності адекватно поводитися і спілкуватися з оточуючими, а також порушення здатності виконувати соціальні ролі.

Для продуктивної взаємодії людини з обмеженими можливостями і суспільства необхідно долати стереотипи, формувати нові моделі відносин між ними. Дослідження доводять, що найбільш доброзичливе ставлення до людини з обмеженими можливостями проявляється в ситуації, яка не потребує близького контакту, або передбачає спілкування на рівних: «Ми навчанням осіб з особливими потребами

не займаємося, але якщо буде потрібно, можемо і мишку спеціальну для ПК купити або джойстик» [9, с. 138].

Ставлення здорових людей до осіб з обмеженнями – один із основних соціально-психологічних чинників інтеграції. Навіть маючи можливості брати участь у житті суспільства, особи з вадами не завжди можуть реалізувати їх просто тому, що здорові не хочуть вступати з ними в контакт, «хоча, звичайно, допомагають, але все одно якось не щиро, як ніби-от треба допомогти, вони і допомагають» [9, с. 139].

Таким чином, громадська думка є чи не основоположною для формування системи освіти та реабілітації, відповідно й інтеграції осіб з різноманітними вадами.

Слід сказати, що нині загальноосвітня школа зазвичай не готова до будь-якої форми спільного навчання дітей з нормальним розвитком та їх однолітків з обмеженими можливостями.

Сучасний сурдопедагогічний процес вимагає створення нового освітнього середовища для осіб з порушеннями слуху, що вкладає в свою основу соціальну спрямованість, саморозвиток і самореалізацію особистості учня, що має проблеми зі слухом.

Людина з вадами слуху має спеціальні освітні потреби, зумовлені особливостями її психічного і мовного розвитку (процесів пам'яті, мислення, сприйняття). Ці потреби ефективніше реалізувати в рамках спеціальних освітніх установ, за допомогою спеціально розроблених програм, методик і підходів, а також за участю сурдопедагогів, сурдопсихологів та дотичних фахівців.

З психологічних, соціологічних та інших наукових досліджень відомо, що після виходу зі стін освітнього закладу колишні вихованці часто виявляються неадаптованими до самостійного життя в суспільстві. Тому проблема долучення дитини до світу дорослих, до їхньої діяльності, до світу почуттів і переживань, тобто до всього того, чим живе суспільство, завжди була і залишається однією з провідних у формуванні особистості дитини.

У зв'язку з тим, що задана проблема тісно пов'язана не тільки з психологією і педагогікою, які вивчають вікові особливості соціалізації, але і з суспільно-політичним устроєм людського суспільства, його функціонуванням та розвитком – під впливом різноманітних факторів у різні періоди розвитку вікової психології змінюються цілі, завдання, методи залучення дитини до соціального світу. Сучасні ж дослідження безпосередньо стосуються вивчення механізму соціалізації особистості дитини [1, с. 6].

У нашій країні перспективи отримання професійної освіти особами з порушеним слухом залежать не тільки від якості отриманої

в школі освіти, тяжкості порушення слуху, ступеня розвитку словесної мови, але і від впливу найближчого соціального оточення, думки і очікувань сім'ї, шкільних товаришів, а також від готовності системи професійної освіти до включення в освітній потік слабочуючих і нечуючих. Сучасні соціальні негаразди (зростання безробіття, відсутність соціальної захищеності, конкуренція на ринку праці, проблеми працевлаштування осіб з обмеженою працездатністю) вимагають від молоді більш раннього життєвого професійного самовизначення, високої функціональної грамотності, тому підвищення суспільних вимог ускладнюють адаптацію для цієї категорії осіб.

Зазвичай осіб з особливими потребами навчають у спеціальних закладах.

Специфіка спеціального (корекційного) і, як правило, інтернатного закладу – його закритість (як просторова, так і психологічна) призводить до того, що виникає об'єктивне протиріччя між способом життя, змістом діяльності дітей і їх базовими потребами в любові, у визнанні індивідуальності, свободи особистості тощо.

Обмеженість життєвого простору призводить до формування особливого типу особистості, котра багато в чому відрізняється від особистості дитини, яка виховується в сім'ї. Відмінною рисою дітей із закладів інтернатного типу є притаманний їм стан соціально-психологічної відчуженості від культури світу, інших людей, самих себе. Ця дитяча відчуженість виявляється відчуттям покинутості, непотрібності іншим людям, особливо дорослим, почуття самотності, незахищеності, нерозумінням і неприйняттям інтелектуальних та емоційних цінностей дорослих, у підвищеній конфліктності, агресивності, невмінні продуктивно спілкуватися і взаємодіяти з довколишніми людьми. Незважаючи на зусилля педагогів, які працюють з такими дітьми, результат не завжди відповідає очікуванням і витраченим зусиллям.

Існують причини і засоби, які важко усунути у звичній системі суспільного виховання. Материнська і соціальна депривація, дефіцит спілкування з дорослими, відсутність стосунків прийняття та інші особливості виховання призводять до порушення, викривлення взаємодії дитини з соціальним середовищем [1, с. 4].

Недоліком такого шляху для процесу формування особистості є замкнуте коло спілкування. Такі діти живуть у вузькому маленькому світі сім'ї або спеціального дитячого навчального закладу, позбавлені можливості повноцінного спілкування зі здоровими людьми, мають мізерні уявлення про звичайне життя. Розвиток особистості протікає в умовах, які породжують такі негативні особистісні риси, як емоційна

незрілість, інфантилізм, неадекватна самооцінка, невпевненість у собі, брак волі і т. ін.

Вітчизняні дослідження показали, що, на словах підтримуючи ідею інтеграції осіб з особливими потребами, назагал наше суспільство ще не готове до прийняття цієї ідеї. Між особами з вадами і здоровими людьми існує взаємне нерозуміння, напруженість у стосунках. Тимчасом більшість осіб з вадами висловлюються за соціальну інтеграцію, за життя і роботу зі звичайними людьми.

Про ставлення вчителів певною мірою свідчать результати досліджень Л. Пожар. За даними опитування з'ясувалося, що близько 61% вчителів масових шкіл вважають, що діти з вадами, інтегровані в клас загальноосвітньої школи разом зі здоровими дітьми, можуть поставити під загрозу здоров'я інших учнів у класі та вчителів [6].

Ускладненість словесного спілкування, його порушення є тією вирішальною умовою, яка виступає головною причиною аномального розвитку. Дефект слуху призводить до труднощів розуміння мовного матеріалу, з чого робляться поспішні висновки. Вчителям часто шкода витратити час уроку на нечуючого учня. Таке ставлення педагога підтримує прояв негативізму з боку інших учнів класу. Це, своєю чергою, відбивається на особистісних якостях інваліда по слуху, призводить до замкнутості, агресії, відчуття неповноцінності, і як наслідок, до депресій і нервових зривів. Повноцінне формування особистості глухої дитини в такому психологічному кліматі практично неможливе.

Незважаючи на те що в сучасних умовах вся педагогічна громадськість наполегливо говорить про надання комплексного психолого-педагогічного супроводу і забезпечення дитини з проблемами, на практиці педагог, як і раніше, залишається сам-на-сам із труднощами проблемної дитини. Актуальність цього питання обумовлена найперше тим, що в різних загальноосвітніх закладах працює мізерно мала кількість педагогів зі спеціальною дефектологічною освітою. Основна маса вчителів у корекційних школах приходить у спеціальну освіту із загальної. Важливою умовою для соціальної адаптації нечуючих дітей є вміння спілкуватися з оточуючими людьми, тому важливим завданням педагогів є надання допомоги дітям в освоєнні форм повноцінного спілкування з людьми.

Вирішенню проблеми формування усного мовлення як фактора повноцінного розвитку дітей підпорядкована система корекційної роботи в спеціалізованому закладі [7, с. 45].

Одне з найважливіших питань – розробка критеріїв для визначення можливості й успішності інтегрованого навчання дітей з порушенням слуху, що передбачає розробку й обґрунтування системи

медичних, психологічних, педагогічних та соціальних критеріїв, відповідно до якої дитина може бути інтегрована у середовище тих, хто чує.

Традиційні критерії – показники ступеня зниження слуху, рівень мовного розвитку не є єдино визначальними. Незаперечною є потреба розширення соціального досвіду спілкування, взаємодії осіб з порушенням слуху в суспільстві як умова їхньої соціалізації.

Максимальній ефективності шкільної інтеграції сприятиме сукупний облік всіх факторів, однак без спеціально організованої корекційно-розвиваючої роботи результативність інтегрованого навчання буде неминуче знижуватися.

Процес включення дитини з порушенням слухом у середовище пересічних людей відбувається поступово. Спочатку він протікає на рівні фізичного суміщення, коли здійснюється адаптаційний період підготовки дитини до реалізації своїх можливостей у новому для неї середовищі. Цей етап змінюється взаємодією на функціональному рівні, метою якого є цілеспрямована і результативна взаємодія в процесі спільного вирішення якої-небудь задачі. На наступних етапах здійснюється перехід на усвідомлене спілкування з оточуючими, набуття і використання соціального досвіду, оскільки такий перехід супроводжується не тільки зміною соціальної ролі, але й виробленням нової особистісної позиції. Скажімо, якщо в своєму колі учень є лідером, займає позицію сильного, здатного простягнути руку допомоги тому, хто її потребує, то в умовах спілкування в середовищі людей, котрі чують, йому доводиться бути в ролі залежного новачка, встати на позицію «просить допомоги», що, природно, б'є по самолюбству, позначається на психологічному комфорті. Однолітки, які нормально чують, не завжди без зайвих нагадувань здатні прийти на допомогу, у тактовній і коректній формі висловити своє бажання допомогти.

Узагальнюючи бесіди з людьми, що мають порушення слуху, можна зробити висновок про те, що як би вони не прагнули автономності, незалежності від світу чуючих, попри це вони завжди підсвідомо сподіваються на допомогу людини, що чує. І першочергове завдання корекційної роботи полягає в тому, аби виробити певну особистісну установку в осіб такої категорії, – це, насамперед, усвідомлення того, що людина сама відповідає за свою долю і вона мусить взяти на себе відповідальність за реалізацію себе в цьому світі.

Обов'язковою умовою виступає раннє виявлення порушення і рання психолого-педагогічна корекція, обґрунтований відбір дітей, яким може бути рекомендовано інтегроване навчання (враховуються вік, характер первинного дефекту, особливості прояву вторинних відхилень, рівень інтелектуального розвитку, здатність до навчання

дитини, особливості її особистості, комунікабельність, індивідуальні ознаки дитини, її соціальне оточення).

Висновки. Отже, особи з вадами слуху щодо чуючих перебувають у кардинально інших умовах розвитку. Перш за все, особливу увагу слід звернути на розвиток усного мовлення. Доведено, що у слабочуючих випускників загальної школи мова більш розгорнута та граматично правильна, ніж у їхніх однолітків, які закінчили спеціальну школу. Навчання спільно з дітьми, щочують, результативно впливає на розширення кола спілкування нечуючих і слабочуючих. Однак люди з вадами слуху живуть, так би мовити, не з тими, щочують, а «поруч» з ними. Якщо їх і не відкидають, то і не сприймають як рівних. Особливо це актуально для нечуючих, оскільки вони не можуть спиратися на залишковий слух у процесі засвоєння інформації та повноцінно спілкуватися з людьми, щочують.

З одного боку, для нечуючих і слабочуючих характерне бажання сподобатися і заслужити повагу під час спілкування з нормальними однолітками, а з іншого – їм заважає йти на контакт побоювання бути відкинутими, наявність комплексів з приводу свого дефекту. Такі особи часто бояться бути не зрозумілими здоровими людьми в силу певних недоліків. Особа з вадами слуху майже завжди якось відчуває своє невідгідне становище, що впливає з її дефекту, а це, своєю чергою, може вплинути на формування відчуття неповноцінності.

Таким чином, процес інтеграції є комплексним та багаторівневим і його ефективність обумовлюють різноманітні фактори, які в нашому суспільстві ускладнюють успішність адаптації осіб з певними обмеженнями до суспільного життя: це недосконалість законодавчої бази, небажання індивіда позитивно ставитися до ситуації, шукати внутрішні й зовнішні ресурси, а часто не використовувати запропоновані, а також залежність процесу інтеграції від особистісних особливостей індивіда і досвіду сімейних взаємин.

Перспективами подальшого дослідження є розробка шляхів подолання цих труднощів, а саме розвиток й удосконалення системи реабілітації, розширення можливостей середовища завдяки удосконаленню інфраструктури, використання ЗМІ, надто електронних, для інформування людей з обмеженими можливостями про наявні у них і для них нагоди. Та спершу в процесі інтеграції необхідно орієнтуватися на внутрішні можливості й ресурси людини, на підставі яких вона визначає себе, своє майбутнє місце в суспільстві.

1. Выготский Л. С. Основы дефектологии. М.: СПб.; Краснодар, 2003. С. 4–10. URL: http://union.kz/ru/invalid/material_for_invalid/social/txt.shtml.

2. Дікова-Фаворська О. М. Особа з функціональними обмеженнями: основні теоретико-методологічні підходи. Специфічні групи осіб з обмеженими можливостями здоров'я у фокусі соціології. К., 2009. С. 13–51.
3. Дополнительное образование как фактор социально-экономической интеграции инвалидов. *Дополнительное образование инвалидов в контексте приоритетов социально-экономического развития*. Серия «Научные доклады: независимый экономический анализ». М.: МОНФ, 2007. № 1996. 256 с.
4. Миллс Ч. Высокая теория. *Американская социологическая мысль* / под ред. В.И. Добренкова. М.: Изд-во МУБиУ, 1996. – С. 145.
5. Парсонс Т. Функциональная теория измерения/ Т. Парсонс // *Американская социологическая мысль* / под ред. В. И. Добренкова. М.: Изд-во МУБиУ, 1996. С. 474–476.
6. Пожар Л. Психология аномальных детей и подростков. МПСИ, 1996. 128 с.
7. Служби раннього втручання в Україні: шлях до інтеграції / за ред. Н. А. Бастун. К.: ІКЦ «Леста», 2005. 184 с.
8. Специальная психология: учебно-методический комплекс для специальности 030301.65 «Психология» / авт.-сост. Е. А. Зоткина. Самара: Изд-во «Универс-групп», 2007. 212 с.
9. Суслова М. Ю. О социализации молодого инвалида. *Социологические исследования*. 2000. № 6. С. 137–139.
10. Тернер Д. Аналитическое теоретизирование. Процессы интеграции // *Теоретическая социология: антология: в 2 ч. / пер. с англ., фр., нем., ит.; сост. и общ. ред. С. П. Баньковской*. Ч. 2. М.: Книжный дом «Университет», 2002. С. 237.
11. Шестаков В. М. Навчання глухих дітей сьогодні: збірник матеріалів І Всеукраїнської конференції з питань навчання глухих в Україні. К., 2001. С. 50–53.
12. Ярмаченко М. Д. Проблеми інтеграції глухих у суспільство: збірник матеріалів І Всеукраїнської конференції з питань навчання глухих в Україні. К., 2001. С. 63–66.

Kalka N. M., Tsybrivskiy Ya. I. Psychological aspects of integration of people with hearing impairments into society

Modern Ukrainian society takes efforts to solve the problem of integration of people with hearing impairments into society. Therefore, it endeavors to take care of solving the key problems of such persons so that they feel themselves as full members of society and can multiply the material and spiritual values of society.

The special focus should be on the integration of young people with disabilities into the modern social environment. The main task for the successful integration of hearing impaired persons is to enable them to study, provide employment and professional rehabilitation.

Persons with hearing impairments in relation to hearing people are in radically different conditions of development. Particular attention should be paid to the development of oral speech. It is proved that the graduates of ordinary schools

who have problems with hearing are characterized by the language which is more deployed and grammatically correct than their peers who have graduated from a special school. Learning together with hearing children has a beneficial effect on the expansion of the circle of communication between the infirm and the hearing impaired students. However, the social situation of people with hearing impairment is notorious for the type of life, not with people, but next to them. If they are not rejected, then they are not taken on an equal footing. This is especially true for the deaf people, because they can not rely on residual hearing in the process of assimilation of information and fully communicate with people who hear.

Persons with hearing impairments almost always in some form feel their disadvantageous position resulting from his defect, which, in turn, can affect the sense of inferiority.

Thus, the process of integration is complex and multilevel, and its effectiveness is influenced by various factors that in our society complicate the success of adaptation of such persons to public life. Among such factors are the imperfection of the legislative framework, the unwillingness of the individual to treat the situation positively, to search for internal and external resources, and often use the proposed ones, as well as the dependence of the integration process on the personality traits of the individual and the experience of family relationships.

Key words: hearing impairment, hearing impaired people, integration, adaptation, socialization, rehabilitation, correction, maintenance.

Стаття надійшла 31 травня 2018 р.

УДК 37.015.3

З. Я. Ковальчук

МОДЕЛЬ РЕАЛІЗАЦІЇ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Розкрито сутність психологічного супроводу позашкільної нерегламентованої творчої діяльності старшокласників. Продемонстровано специфіку мотивації участі старшокласників у гуртковій роботі, її вплив на задоволення потреби в самовизначенні та самореалізації. Запропоновано програму літературно-драматичного гуртка з елементами психологічного всеобучу учнів, що сприятиме розвитку у старшокласників творчих здібностей, здатності до рефлексії, самопізнання і реалізації однієї з найактуальніших соціально-психологічних потреб – потреби в самовизначенні та самореалізації.

Ключові слова: позашкільна освіта, педагогічна взаємодія, самовизначення, особистість, самореалізація.

Постановка проблеми. У сучасних умовах зростають вимоги до педагогічної та психологічної наук у справі виховання творчої